

УДК 821.161.2"18119":811.16(092)

Володимир ГАЛИК,
м. Дрогобич**ІВАН ФРАНКО І ВАТРОСЛАВ ЯГИЧ:
ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ПРОБЛЕМИ**

У статті простежено історіографію та джерельну базу проблеми взаємовідносин і співробітництва Івана Франка з Ватрославом Ягичем. На основі опрацьованих матеріалів встановлено, що взаємини і співпраця між ученими є прикладом взаємоповаги та взаємопідтримки двох визначних славистів, які плідною працею та залишеною творчою спадщиною значно доповнили загальну скарбницю славістики.

Ключові слова: Іван Франко, Ватрослав Ягич, історіографія, джерельна база, взаємовідносини.

Halyk V. Ivan Franko and Vatroslav Yagich: historiography and source base of problem. The historiography and source base of Ivan Franko and Vatroslav Yagich relations and collaboration problem's is observed in the article. On the worked out material basis it is set that the relations and collaboration between scientists are the respect and support example of two prominent slavics which considerably completed the general slavic studies treasury by their labour and creative inheritance.

Key words: Ivan Franko, Vatroslav Yagich, historiography, source base, relations.

Галык В. Иван Франко и Ватрослав Ягич: историография и источники проблемы. В статье прослежена историография и источники проблемы взаимоотношений и сотрудничества Ивана Франко из Ватрославом Ягичем. На основе проработанных материалов установлено, что взаимоотношения и сотрудничество между учеными являются примером взаимоуважения двух выдающихся славистов, которые плодотворным трудом и оставленным творческим наследством значительно дополнили общую казну славистики.

Ключевые слова: Иван Франко, Ватрослав Ягич, историография, источники, взаимоотношения.

Постановка проблеми. Проблема відносин Івана Франка зі знаним хорватським славистом, палеографом і археографом, літературознавцем й істориком, професором Віденського та інших європейських університетів, загальноновизнаним світовим авторитетом слов'янської наукової думки – Ватрославом Ягичем не є новою ні для франкознавства, ні для слав'янознавства загалом, оскільки цією темою українська гуманітаристика постійно цікавилася і продовжує цікавитися в царині слов'янознавства. Відносинам Ватрослава Ягича з Іваном Франком присвячена значна кількість праць, що належить перу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. З огляду на це, **метою статті** виступить аналіз найбільш ґрунтовних праць з проблеми взаємовідносин і співробітництва Івана Франка з Ватрославом Ягичем.

Виклад основного матеріалу. Із зарубіжних видань на тему Франко – Ягич, варто виокремити кварталник «Slavia Orientalis», який протягом 1952 – 1956 рр. виходив під назвою «Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego». Саме на його сторінках презентувалися дослідження стосовно Франкової творчості та діяльності в Польщі, а також характеризувалися його відносини із провідними слов'янськими діячами. Привертають

увагу статті, літературно-критичні рецензії й огляди, бібліографічні публікації, які стосуються проблем лінгвістики, літературознавства й фольклористики тощо [8].

Уперше ім'я Івана Франка з'явилося на сторінках часопису «Slavia Orientalis» у 1953 р. і від цього часу постійно згадувалося при розглядах найрізноманітніших проблем та постатей українського літературного процесу останньої третини XIX – початку XX ст. [8, 65] Через шість років Мар'ян Якубець, уміщує на його сторінках статтю «Іван Франко і Ватрослав Ягич», де характеризує відносини між вченими та здійснює публікацію одинадцяти листів Івана Франка до Ватрослава Ягича за період 1900 – 1915 рр. [25], які потім увійшли до 50-и томного зібрання Франкових творів. Активно досліджуючи творчість українського вченого, польський славіст опублікував такі праці: «Загальна сесія Академії Наук УРСР присвячена сотій річниці від дня народження Івана Франка (1856 – 1956)» [27], «Про програму досліджень творчості Івана Франка» [26] та ін. [21–24]

Відносини В. Ягича із І. Франком були предметом зацікавлення українського дослідника, Є. Пащенко, який праці «Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukraјine», торкаючись теми Ягич – Франко, говорить про таке явище в славістиці, як проникнення імперської свідомості в методологію. Автор також критикує радянське франкознавство, яке вихваляло В. Ягича як «ікону славістики», не звертаючи уваги на його великодержавні ідеї та виступи проти Франкового патріотизму, нігілізму до Франкової ідеї самостійності української мови тощо [30, 41–51].

Тема Франко – Ягич жваво обговорювалась у діаспорних виданнях, зокрема в «Записках НТШ». Саме на сторінках цього журналу опубліковано низку статей, які торкаються проблеми взаємовідносин І. Франка з В. Ягичем. Так, О. Кравченко в контексті відносин Івана Франка з чужинцями частково простежує його взаємозв'язки з хорватським славістом [9], а М. Вацик аналізує листування між ними [3].

Оглядаючи здобутки франкознавства, варто докладніше зупинитися на події 6 – 7 червня 1986 р. в Івано-Франківську. Саме тоді, під час роботи обласної наукової конференції «Іван Франко – письменник, мислитель, борець за дружбу між народами» була виголошена доповідь Й. Дзендзелівського на тему «Проблематика листів Івана Яковича Франка до Ватрослава Ягича». У виступі дослідник, на основі опрацювання епістолярної спадщини українського і хорватського вчених, зазначив, що загалом збережена епістолярія має діловий характер та містить чимало роздумів і критичних зауважень обох славістів на різні фахові проблеми, серед яких домінують: кирило-мефодіївська проблематика та інтерпретування праць із славістики і досліджень давньослов'янських пам'яток писемності [7].

Серед праць сучасних українських учених виокремлюємо дослідження Л. Васильєвої, яка намагається продемонструвати перебіг мовних процесів у XIX ст. на теренах сербських, хорватських та українських земель крізь призму лінгвістичних інтересів Івана Франка. Так, в окремому розділі авторка акцентує на впливах Франкового наставника на його славістичні й мовознавчі зацікавлення, поставивши питання про односторонній характер впливів чи взаємозв'язок учених. Дослідниця докладно зупиняється на процесі зародження та розвитку відносин між ученими, простежує їхні наукові контакти, визначає проблематику їхнього листування [1; 2].

Тема відносин В. Ягича з І. Франком висвітлювалась також дослідницею Т. Маньковською в напрямі вивчення проблеми лінгвоукраїністики у науковій спадщині хорватського славіста [10, 11]. Третій розділ її наукової праці «Ватрослав Ягич та українські мовознавці: рецензії, листування» уміщує параграф «Ватрослав Ягич і славістичні сту-

дії Івана Франка», який характеризує ставлення Ватрослава Ягича до Івана Франка та висвітлює обставини їхніх стосунків [10, 103–110].

Дослідниця акцентує на науковому доробку В. Ягича, який налічує майже сімсот праць та підкреслює, що за обсягом написаного, з ним може зрівнятися хіба що Іван Франко, який був великим шанувальником його таланту та під його орудою захистив свою докторську дисертацію [10, 3; 103]. Загалом Т. Маньковська намагається з'ясувати причини зацікавленості хорватського професора працями українських мовознавців, неодноразового рецензування їхніх досліджень, сприяння публікації їхніх статей у своєму журналі «Archiv fur slavische Philologie», а також наскрізно торкається перебігу багаторічних дружніх стосунків В. Ягича з І. Франком. Проте висвітлюючи відносини між українським та хорватським славістами, дослідниця в основному скористалася потенціалом дослідження Л. Васильєвої, не вийшовши за межі її фактологічних знань [10].

Майже вичерпно тема Франко – Ягич представлена у праці Романа та Івана Гораків «Дисертація». Автори уперше зробили переклад та опублікували усі листи В. Ягича до І. Франка. Аналізуючи потенціал епістолярних матеріалів обидвох вчених, дослідники достатньо цілісно реконструювали взаємовідносини між ними [5; 6]. Роман та Іван Горакі докладніше звернули увагу на школу Ф. Міклошича, яка передувала В. Ягичу, та навели Франкові оцінки його діяльності. На основі епістолярних джерел, описані кроки зближення І. Франка з В. Ягичем. Проте, видається, картини стосунків між вченими-славістами не є вичерпними і досконалыми. Автори подають періодизацію їхніх відносин на основі змісту листів учених, не враховуючи інших джерел.

Максимально повно, із врахуванням вище окресленої історіографії та наявної джерельної бази, проблема взаємовідносин Івана Франка з Ватрославом Ягичем розкрита у книзі автора статті «Хорватія у житті та творчій спадщині Івана Франка» [4]. У дослідженні акцентується на тому, що саме постать відомого хорватського славіста В. Ягича відіграла неабияку роль у житті Івана Франка. Автор підсумовує, що Ватрослав Ягич став для Івана Франка наставником у науковій діяльності, і саме за його сприяння і підтримки український вчений зумів написати докторську роботу, яку пізніше успішно захистив. Після захисту докторської роботи між І. Франком та В. Ягичем налагодилися дуже тісні контакти. Але взаємини між І. Франком та В. Ягичем, як наголошує дослідник, частково були недоброзичливими, що спричинилося відмінностями в ідеологічних поглядах вчених. Зокрема, В. Ягич категорично виступав проти обрання І. Франка членом-кореспондентом Петербурзької Академії Наук, мотивуючи тим, що він не є прихильником ідей, які сповідують істинні росіяни. Але, попри це, В. Ягич ніколи не шкодував добрих слів на адресу І. Франка і дуже високо оцінював його науковий потенціал.

Стосовно джерельної бази, то на сьогодні відомими є вісімнадцять листів І. Франка до В. Ягича, які опубліковано у 50-томному зібранні творів І. Франка [14, 154–155; 245–248; 249–250; 250–252; 275–278; 279–282; 302–304; 340; 387–389; 390–392; 392–393; 396–397; 398–400; 400–401; 405–407; 407–408; 408–410; 429–430] та дев'ятнадцять листів В. Ягича до І. Франка, які зберігаються у фонді Івана Франка під № 3 відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, саме які, як зазначалося вище, були вперше опубліковані Романом та Іваном Гораками на сторінках «Наукового вісника Музею Івана Франка у Львові» [5] і згодом ідентично передруковані у науковому збірнику праць «Українське літературознавство» [6].

За своїм характером згадані епістолярні джерела належать переважно до ділової кореспонденції, яка вміщує в собі чимало роздумів й критичних зауваг обох дослідни-

ків в галузі такої науки, як славістика. В основному в листах йшло обговорення ученими проблем поділу східнослов'янських мов і діалектів та місця серед них української мови; надто помітною була кирило-мефодіївська проблематика; інтерпретувалися дослідження славістичного спрямування та давньослов'янські пам'ятки писемності. Також простежувалися наболілі Франкові проблеми, в тому числі й сімейні: про непорозуміння з М. Грушевським, смерть сина Андрія, і навіть про фінансову скруту, якої зазнавав український славіст під час війни. Але домінуючою темою листування була все ж наукова проблематика, де обидва дослідники відстоювали духовне надбання не лише своїх народів, й слов'янства загалом.

Насамкінець зазначимо, що вагоме місце у напрямку вивчення відносин Івана Франка з Ватрославом Ягичем посідають особисті праці вчених, у яких вони характеризують діяльність один одного. Зокрема, Іван Франко у своїх статтях тепло відгукувався про Ватрослава Ягича. Так, у статті «Поступ славістики у Віденському університеті» зазначав, що В. Ягич відкрив двері університету для нових методів і здобутків слов'янської науки. Дуже великою його заслугою І. Франко вважав започаткування в університеті слов'янської бібліотеки, яка, без сумніву, була однією з найбагатших а також найсистематичніших, і мала всі конститутивні праці для «слов'янських студій по всім племенам» [20, 9]. З ініціативи В. Ягича в університеті було засновано кафедру слов'янської історії, яку було «відразу обсаджено знаменитою силою», автором «Історії болгар» К. Іречком. Окрім цього, як зазначає І. Франко, професор В. Ягич «вельми розширив обсяг викладів і семінарських студій, вводячи, крім граматики, історію літератури, старинності, міфологію, порівнюючі студії усної словесності» тощо [20, 9]. Також про свою приязнь до В. Ягича згадував І. Франко у передмовях до своїх книжок «Апокрифи і легенди з українських рукописів». Тут він акцентував на його публікаціях щодо вивчення слов'янських рукописів [16, 18; 22; 28; 32–33; 38; 57; 17, 85; 153–158; 162; 18, 180; 209–210; 19, 262; 289; 291–292].

Одночасно І. Франко високо оцінив заслугу В. Ягича як ініціатора та видавця найпрестижнішого на той час наукового славістичного видання «Archiv fur slavische Philologie», про що писав у статті «Archiv fur slavische Philologie і нова зміна в його редакції»: «Душею того видавництва, був і єсть доси проф. Ягич, зразу проф. славянської фільольогії у Петербурзі, потім у Берліні, а тепер у Відні. Певна річ, характер того всеславянського журналу в значній мірі залежав від особистих наукових інтересів, поглядів і уподобань самого проф. Ягича, який особливо в критичнім відділі завше найчастійше забирав голос у найрізномірніших питаннях слав'янської фільольогії. Проф. Ягич, без сумніву, належить до найвизначніших фільольогів ХІХ віку, і визначає ся як у своїх оригінальних працях, так і в видавничих та в критиках незвичайною тверезістю думки, раціональністю поглядів і прецизією в їх стилізації. Він володіє стилем простим і ясним, має дар влучної характеристики і при тім обсяг його духовних інтересів значно перевищає обсяг його спеціальних студій, в яких на першій місці стоїть грамика і пам'ятки найстаршого церковно-славянського язика, а на другій місці язик і устна словесність сербо-хорватського народу» [12, 101]. Завершуючи характеристику професора В. Ягича, автор відзначив, що він «зумів піддержати протягом 30-ти літ такий центральний орган, як Archiv fur slavische Philologie, що знайомив увесь цивілізований світ з духовним життям усіх славянських націй, треба вважати його величезною заслугою» [12, 101].

Варто згадати про рецензію І. Франка на працю В. Ягича «Slavische Beiträge zu den biblischen Apocryphen» [15, 632] під назвою «Апокриф о Адамі», надруковану 1895 року в

журналі «Житє і Слово». У ній подано порівняльну характеристику старослов'янських апокрифічних текстів у різних друкованих і писаних варіантах, які розповсюджувалися у слов'янському світі, з грецькими й латинськими джерелами, з детальним аналізом їхнього перекладу. За словами рецензента, саме В. Ягичу у цій праці належить «честь першого почину, не говорячи вже про те, що праця его з погляду методологічного, яка також з погляду на якість викладу, прозорість, простоту пляну і уміркованне в громадженю вченого балясту (браком сего уміркованя грішать в остатніх часах надто часто) є в повні майстерна і взірцева» [13, 475]. Завершуючи рецензію, автор зазначив: «Проф. Ягичу належить ся щира подяка за его прекрасну працю, котра крім важних позитивних здобутків наукових містить багато важних вказівок і перспектив для дальшої праці на тім полі» [13, 476].

Ватрослав Ягич помер через сім років після І. Франка – 5 серпня 1923 р. у Відні. Після його смерті у 1934 р. у Београді публікуються спогади Ватрослава Ягича у двох частинах. Перша частина мемуарів охоплює період 1838 – 1880 рр.; друга – 1880 – 1923 рр. [28; 29] Проте у даній книзі автор не розповів про свої відносини із І. Франком, згадавши його лише двічі під іменем «Франк J.» у другій частині спогадів – розділі XXVI, коли охарактеризовував сербсько-болгарські відносини [29, 256; 259].

Висновки. Проаналізована історіографія та джерела із проблеми взаємовідносин і співробітництва В. Ягича та І. Франка, дає усі підстави стверджувати, що відносини між ученими слугують передовсім взірцем взаємоповаги та взаємопідтримки двох визначних славістів, які, попри певні розбіжності в політичних уподобаннях, плідно співпрацювали у науковому плані, доповнюючи академічну скарбницю славістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильєва Л. Іван Франко і Ватрослав Ягич : вплив чи взаємовпливи? / Л. Васильєва // Наша газета. – Вуковар, 2009. – № 5 (72). – 29 травня. – С. 8–9.
2. Васильєва Л. Південнослов'янська проблематика в мовознавчих зацікавленнях Івана Франка / [наук. ред. Б. Якимович] / Л. Васильєва. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 72 с.
3. Вацик М. Листування Івана Франка з Ватрославом Ягичем / М. Вацик // Записки НТШ. / Доповіді ювілейного наукового конгресу для відзначення сторіччя НТШ. – Нью Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1976. – С. 48–54.
4. Галик В. М. Співпраця Івана Франка із хорватським славістом Ватрославом Ягичем / В. М. Галик // Хорватія у житті та творчій спадщині Івана Франка. Монографія / [наук. ред. Леонід Тимошенко]. – Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2012. – С. 112–202.
5. Горак Р. Дисертація / Р. Горак, І. Горак // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Львів : Каменярь, 2007. – Вип. 7. – С. 77–138.
6. Горак Р. Дисертація / Р. Горак, І. Горак // Українське літературознавство. Збірник наукових праць. – Львів, 2008. – Вип. 70. – С. 3–34.
7. Дзендзелівський Й. Проблематика листів Івана Яковича Франка до Ватрослава Ягича / Й. Дзендзелівський // Іван Франко – письменник, мислитель, борець за дружбу між народами : [тези доп. обл. наук. конф., присвяч. 130-річчю від. дня народж. Великого Каменяря]. – Івано-Франківськ, 1986. – С. 107–108.
8. Каневська Л. Іван Франко на сторінках часопису «Slavia Orientalis» (1952–2007) / Л. Каневська // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 27. – Донецьк, 2009. – С. 60–73.
9. Кравченко О. Особисті зв'язки Івана Франка з чужинцями / О. Кравченко // Записки НТШ. / Збірник доповідей для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка. Ч. II. – Нью-Йорк; Париж; Торонто 1968. – Т. CLXXXIV. – С. 89–102.
10. Маньковська Т. Проблеми лінгвоукраїністики в науковій спадщині Ватрослава Ягича / Т. Маньковська. – Тернопіль : Джура, 2007. – 228 с.

11. Маньковська Т. Проблеми лінгвоукраїністики в науковій спадщині В. Ягича: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. – К., 2005. – 20 с.
12. Франко І. Archiv fur slavische Philologie і нова зміна в його редакції / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – Львів – Київ: З друкарні Наукового Тов. ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1909. – Т. XLVII. – Кн. VII. – За липень. – С. 101–111.
13. Франко І. XVII. Апокріф о Адамі / І. Франко // Житє і Слово. Вістник літератури, історії і фольклору. – Львів : З друкарні Інститута Ставропігійського, під зарядом І. Пухира, 1895. – Рік другий. – Кн. III. – За Май і Іюнь. – С. 474–476.
14. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 50. – 703 с.
15. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 29. – 663 с.
16. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів. Том I. Апокрифи старозавітні») / І. Франко // Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 38. – С. 7–79.
17. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів. Том II. Апокрифи новозавітні. А. Апокрифічні євангелія») / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 38. – С. 80–166.
18. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів. Том III. Апокрифи новозавітні. Б. Апокрифічні діяння апостола») / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 38. – С. 167–240.
19. Франко І. Передмова (до видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів. Том IV. Апокрифи есхатологічні») / І. Франко // Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 38. – С. 241–292.
20. Франко І. Поступ славістики на Віденському університеті / І. Франко // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. + додаткові томи. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – С. 7–10.
21. J[akóbiec] M. Іван Франко. Статті і матеріали. Збірник восьмий, Львів 1960 (Rec.) / M. J[akóbiec] // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1961. – R. X. – Nr 2. – S. 277.
22. J[akóbiec] M. О. І. Дей. Українська революційно-демократична журналістика. Проблема виникнення і становлення, Київ 1959 (Rec.) / M. J[akóbiec] // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1961. – R. X. – Nr 2. – S. 276.
23. Jak[óbiec] M. І. Журавська, Іван Франко і зарубіжні літератури, Київ 1961 (Rec.) / M. Jak[óbiec] // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1963. – R. XII. – Nr 1. – S. 116–117. тощо.
24. Jakóbiec M. Iwan Franko – ukraiński poeta i rewolucjonista (M. Nevrlý, Ivan Franko, ukrajinsky basnik revolucionář. K 35 vyroci jeho umrti 1916 – 1951. Života dilo, Praha 1952) (Rec.) / M. Jakóbiec // Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego. – Warszawa, 1953. – Nr 4. – S. 160–164.
25. Jakóbiec M. Iwan Franko i Vatroslav Jagić / M. Jakóbiec // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1959. – R. VIII. – Nr 2–3. – S. 67–90.
26. Jakóbiec M. O programie badań twórczości Iwana Franki / M. Jakóbiec // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1958. – R. VII. – Nr 1. – S. 3–22.
27. Jakóbiec M. Sesja ogólna Akademii Nauk USRR poświęcona setnej rocznicy urodzin Iwana Franki (1856–1956) / M. Jakóbiec // Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego. – Warszawa, 1956. – Nr. 3–4. – S. 360–361.
28. Јагић В. Спомени мојега живота. I. Део (г. 1838 – 1880) / В. Јагић. – Издање Задужбине д-ра Николе Крстћа – Београд, 1934. – 458 р.
29. Јагић В. Спомени мојега живота. II. Део (г. 1880 – 1923) / В. Јагић. – Издање Задужбине д-ра Николе Крстћа – Београд, 1934. – 355 р.
30. Paščenko J. Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine / J. Paščenko. – Zagreb, 2010. – 71 s.

Статтю подано до редакції 22.03.2014 р.